

VIDES MAINĪBA. PIELĀGOŠANĀS

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi
Resursi un apstākļi
Vides heterogenitāte
Faktoru optimalitāte
Pielāgošanās un plastiskums
Reakcija uz vides izmaiņām
Pielāgošanās: mehānismi un veidi

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi

Resursi un apstākļi

Vides heterogenitāte

Faktoru optimalitāte

Pielāgošanās un plastiskums

Reakcija uz vides izmaiņām

Pielāgošanās: mehānismi un veidi

OGLEKĻA DZĪVĪBAI NEPIECIEŠAMIE APSTĀKĻI

Tikai C un Si var veidot pietiekamu ķīmisko savienojumu daudzveidību, tikai C var veidot pietiekamu ķīmisko saišu daudzveidību (arī dubultās un trīskāršās), kas var nodrošināt enerģijas pārnesi elektronu formā.

H₂O – universāls oglekļa molekulu šķīdinātājs
Temperatūra – robežās, kurās ūdens ir šķidrā stāvoklī

BET: proteīnu inaktivācija 42-45 °C

BET: enzīmu aktivācija <0 °C

Skābeklis – brīvi pieejams, bet ir ierobežojumi

Atmosfēras spiediens – 1000 atm

Gaisma 400 – 1200 nm

AUGIEM NEPIECIEŠAMIE FAKTORI

Substrāts	augšne sakņu nostiprināšanai
Telpa	virš zemes – dzinumiem zem zemes – saknēm
Ķīmiskie savienojumi	ķermeņa veidošanai C organiskajām molekulām – CO₂ N, P, K u.c. – no augsnes jonu formā H₂O substrāts reakcijās, šķidrā stāvokļa nodrošināšanai, transpirācijas plūsma kā transporta mehānisms
Gaisma	nepieciešama fotosintēzei, arī kā signāls
Temperatūra	noteiktā intervālā, lai nodrošinātu H₂O šķidrā stāvoklī, nodrošinātu molekulu aktivitāti
Atmosfēras spiediens	
Gravitācija	

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi

Resursi un apstākļi

Vides heterogenitāte

Faktoru optimalitāte

Pielāgošanās un plastiskums

Reakcija uz vides izmaiņām

Pielāgošanās: mehānismi un veidi

AUGIEM NEPIECIEŠAMIE FAKTORI

FAKTORI, KURUS NEPATĒRĒ – APSTĀKĻI

**FAKTORI, KURUS PATĒRĒ – RESURSI
(konkurence par to izmantošanu)**

AUGIEM NEPIECIEŠAMIE FAKTORI

FAKTORI, KURUS NEPATĒRĒ – APSTĀKĻI

**FAKTORI, KURUS PATĒRĒ – RESURSI
(konkurence par to izmantošanu)**

BET:

- nav konkurences par CO_2 un O_2 , lai arī tos patērē
  - ir konkurence par telpu, bet to nepatērē
  - konkurence par ūdeni ar iztvaikošanu
  - konkurence par gaismu ar citiem augiem

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi

Resursi un apstākļi

Vides heterogenitāte

Faktoru optimalitāte

Pielāgošanās un plastiskums

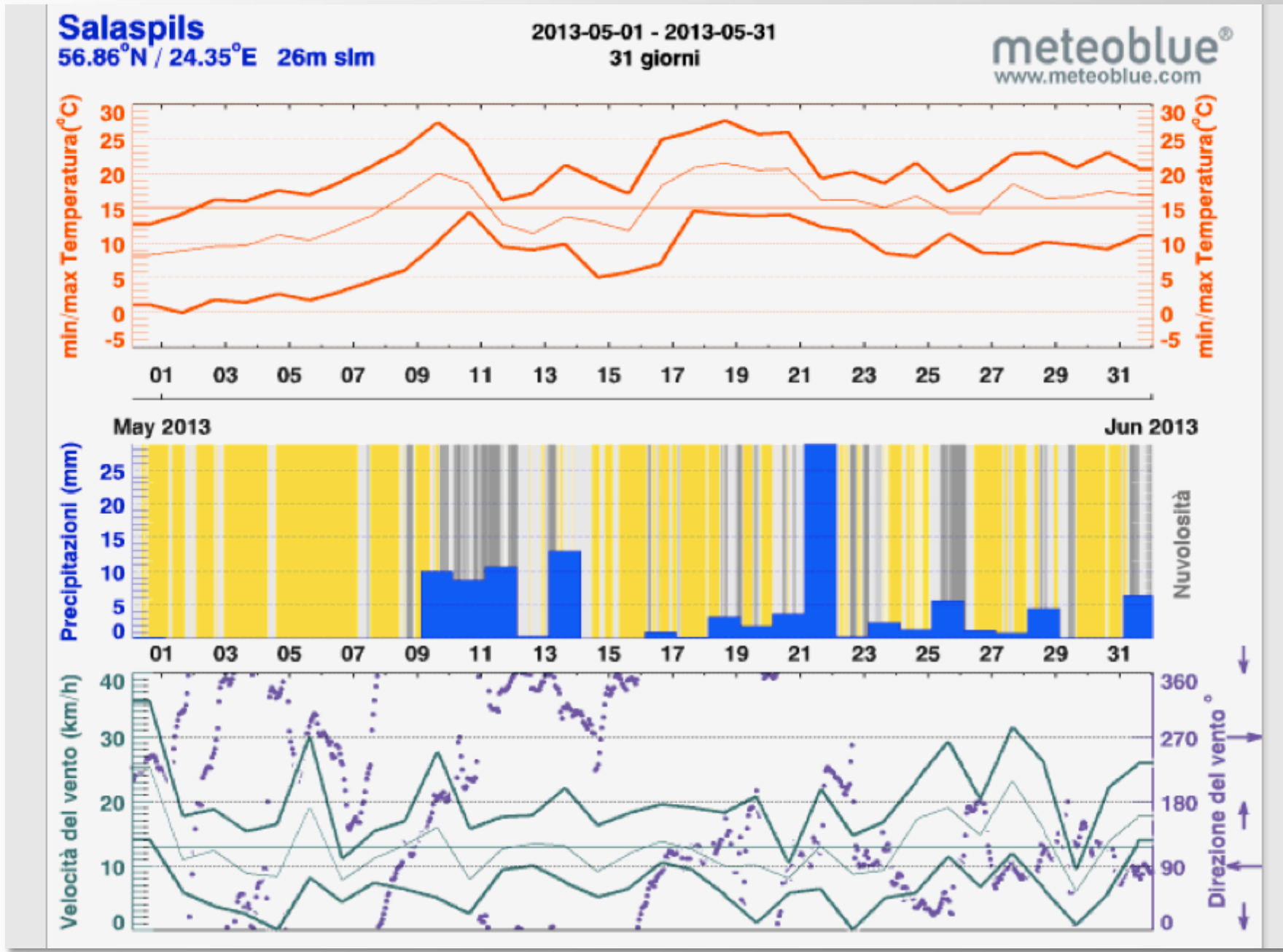
Reakcija uz vides izmaiņām

Pielāgošanās: mehānismi un veidi

VIDES HETEROGENITĀTE LAIKĀ

Piemērs	Regularitāte	Periodiskums	Amplitūda	Paredzamība	Laika paredzamība	Pielāgotība
Gaisma/mākoņi	nereg.	< 24 h	augsta	abs. vai augsta	nē	augsta
Saules gaisma	reg.	24 h	±	absolūta	jā	augstākā
Paisums/bēg.	reg.	diennakts	augsta	absolūta	jā	augstākā
	reg.	mēnesis	augsta	absolūta	jā	augstākā
Sals rudenī	reg.	sezona	augsta	absolūta	nē	augstākā
Sezonas vētras	nereg. (?)	sezona	augsta	augsta	nē	
Apb. ar smiltīm	nereg.		vidēja	augsta	nē	augsta
Augsnes erozija						
Ugunsgrēks	nereg.		augsta	zema	nē	nav /
augsta						
Nobradāšana	nereg.		vidēja	zema	nē	nav /
augsta						
Vulkāna izvird.	nereg.		augsta	zema	nē	nav

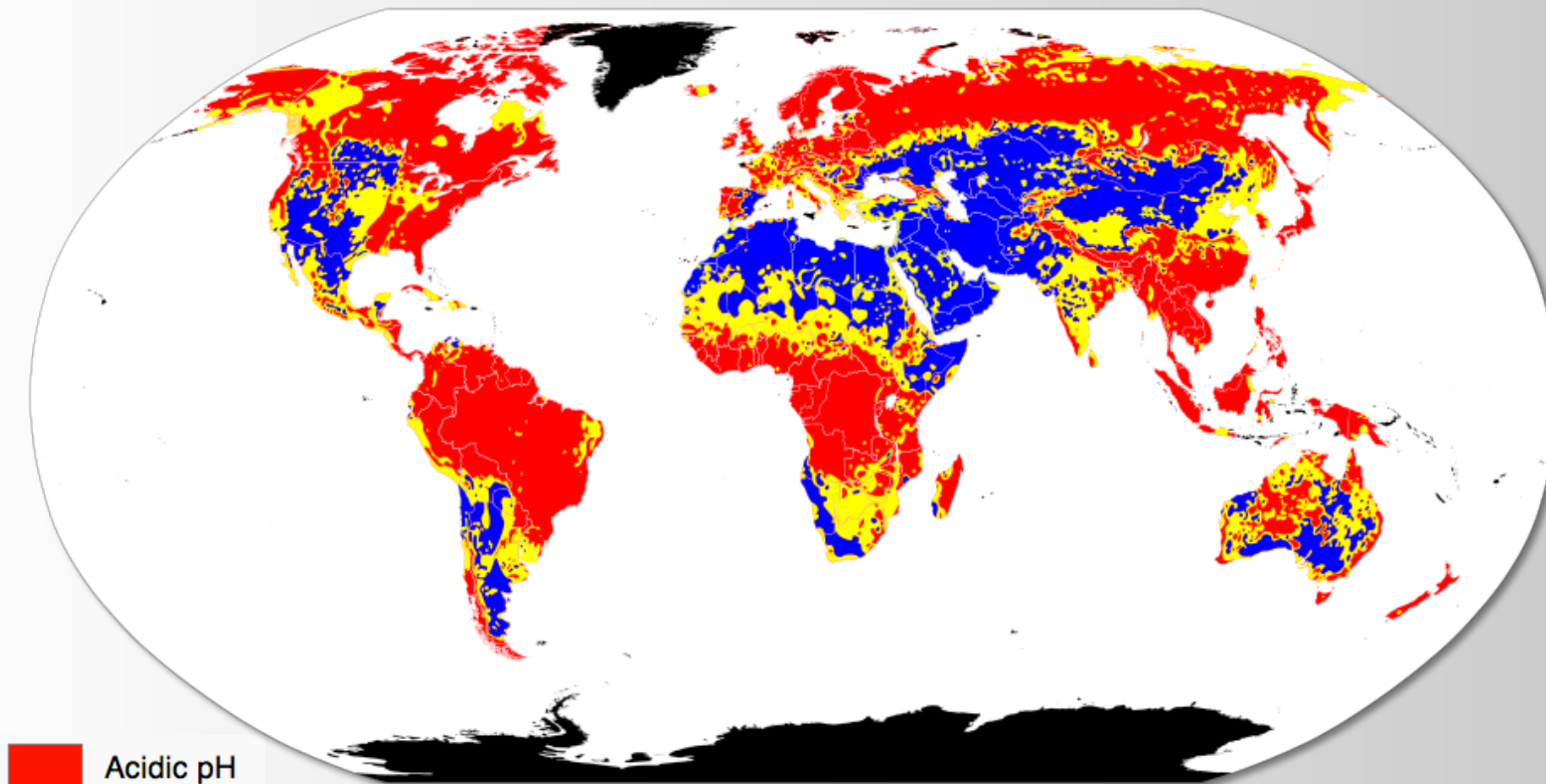
VIDES HETEROGENITĀTE LAIKĀ

VIDES HETEROGENITĀTE TELPĀ

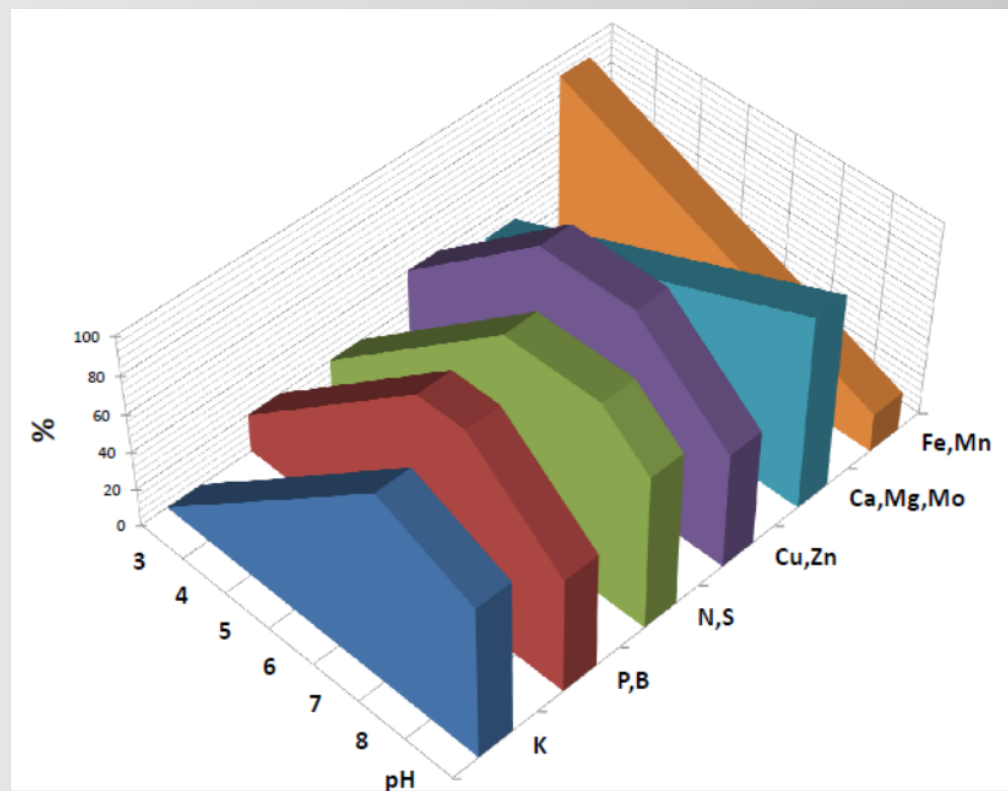
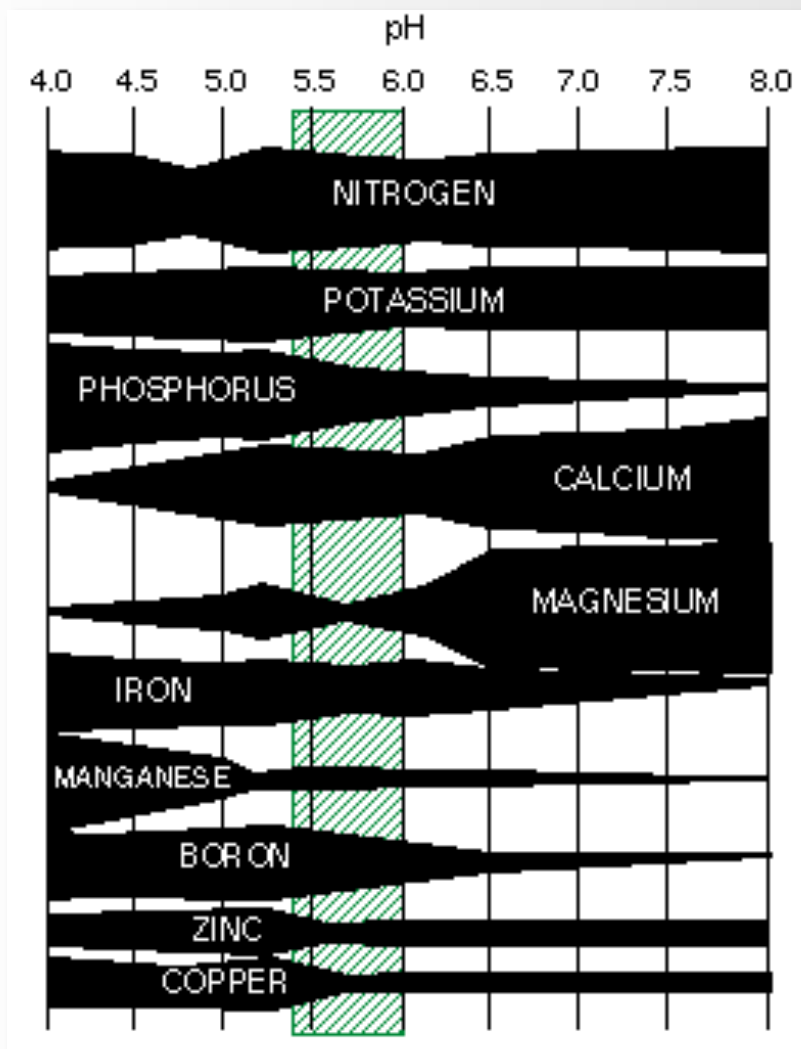
Telpas mērogs	Faktori	Attālumi	Rezultāts
Ģeogrāfiskās (klimata) zonas	temperatūra, sezonalitāte, mitrums	1000-km	biomi
Lokalās klimata zonas	augsne, mitrums, gaisma, biotiskie f.	km, 100-m	ekosistēmas, biotopi
Mikrovides heterogenitāte	augsne, temperatūra, gaisma, biotiskie f.	10-m, cm	sugu koeksistence

VIDES HETEROGENITĀTE TELPĀ

Pasaules augšņu pH

Elementu pieejamība hidroponikā atkarībā no pH

Elementu pieejamība augsnē atkarībā no augsnes pH

KĀ VAR IZDZĪVOT HETEROGĒNOS VIDES APSTĀKĻOS?

KĀ VAR IZDZĪVOT HETEROGĒNOS VIDES APSTĀKĻOS?

- Nodrošinot noslēgtu iekšējo vidi ar kontrolējamu vielu apmaiņu
- Veicot metabolisma modifikācijas atbilstoši vides apstākļiem
- Veidojot atbilstošus morfoloģiskos pielāgojumus

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi

Resursi un apstākļi

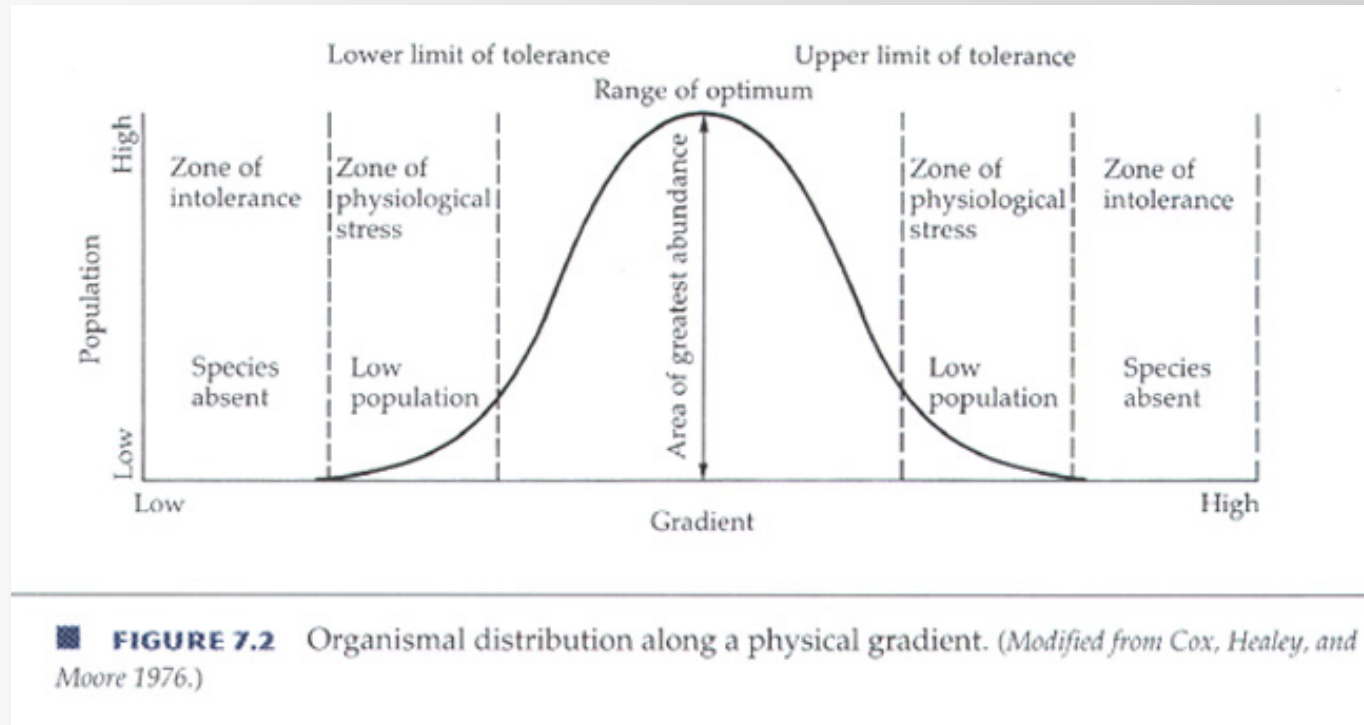
Vides heterogenitāte

Faktoru optimalitāte

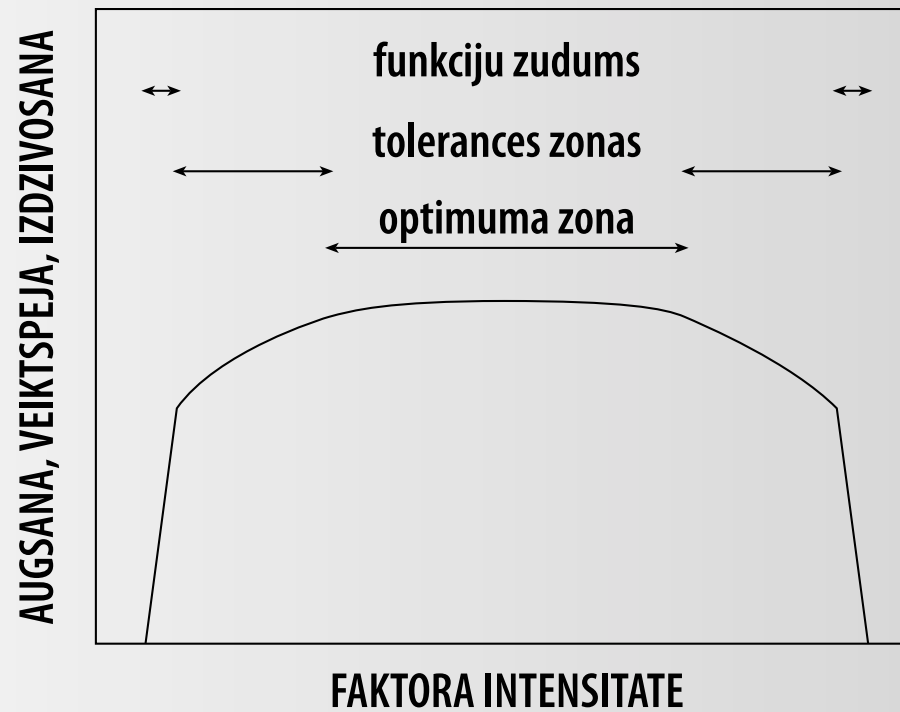
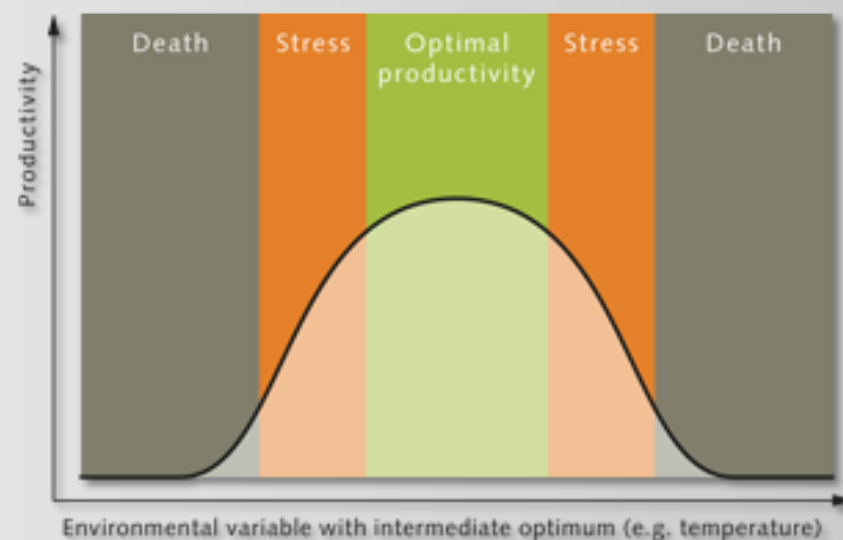
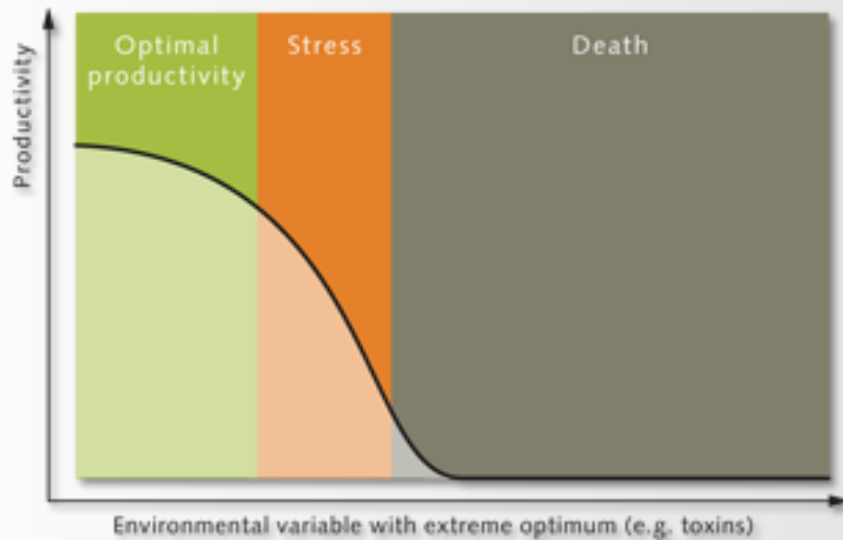
Pielāgošanās un plastiskums

Reakcija uz vides izmaiņām

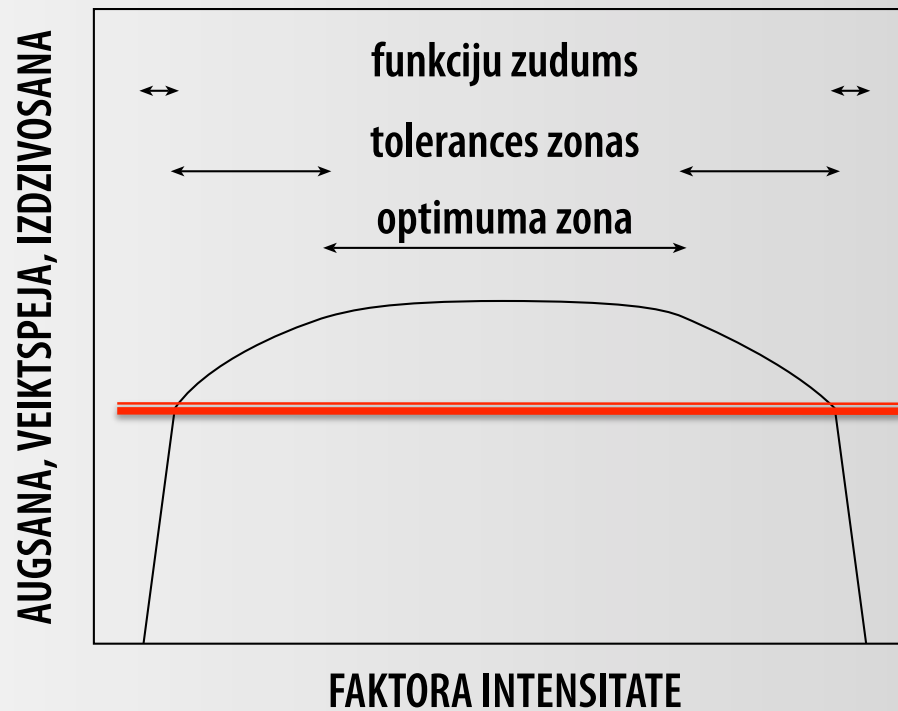
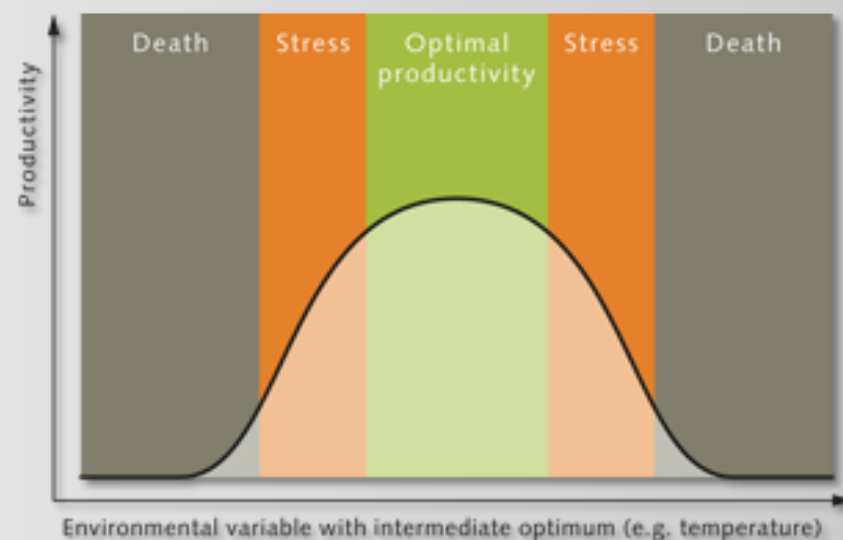
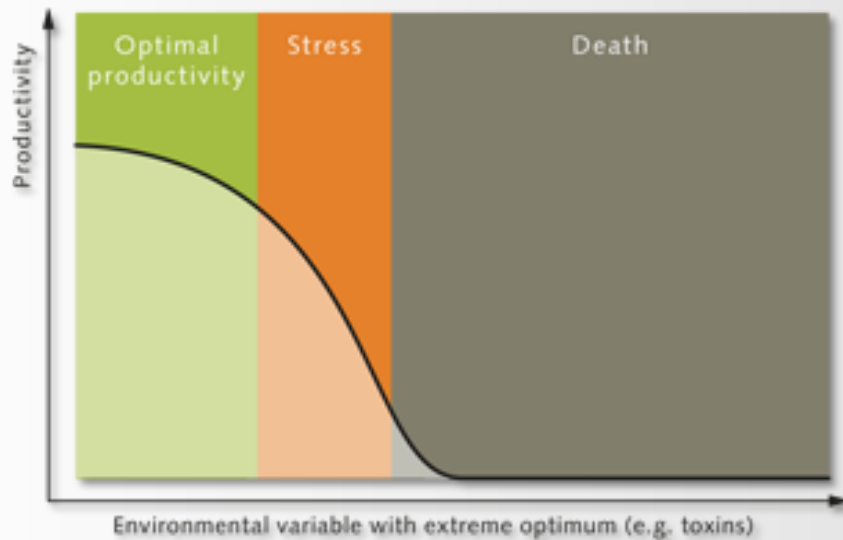
Pielāgošanās: mehānismi un veidi

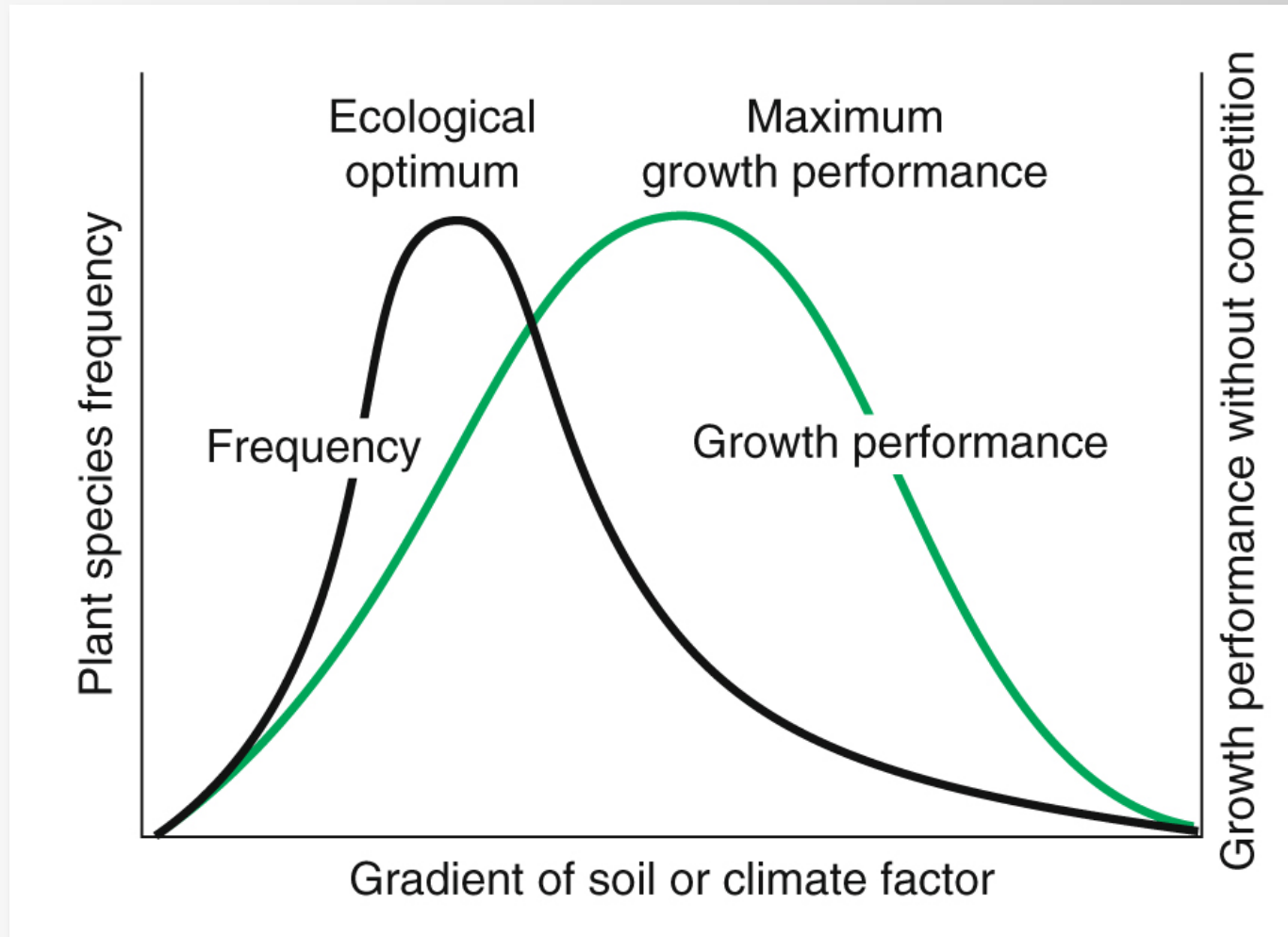
OPTIMALITĀTE SAISTĪBĀ AR IZPLATĪBU

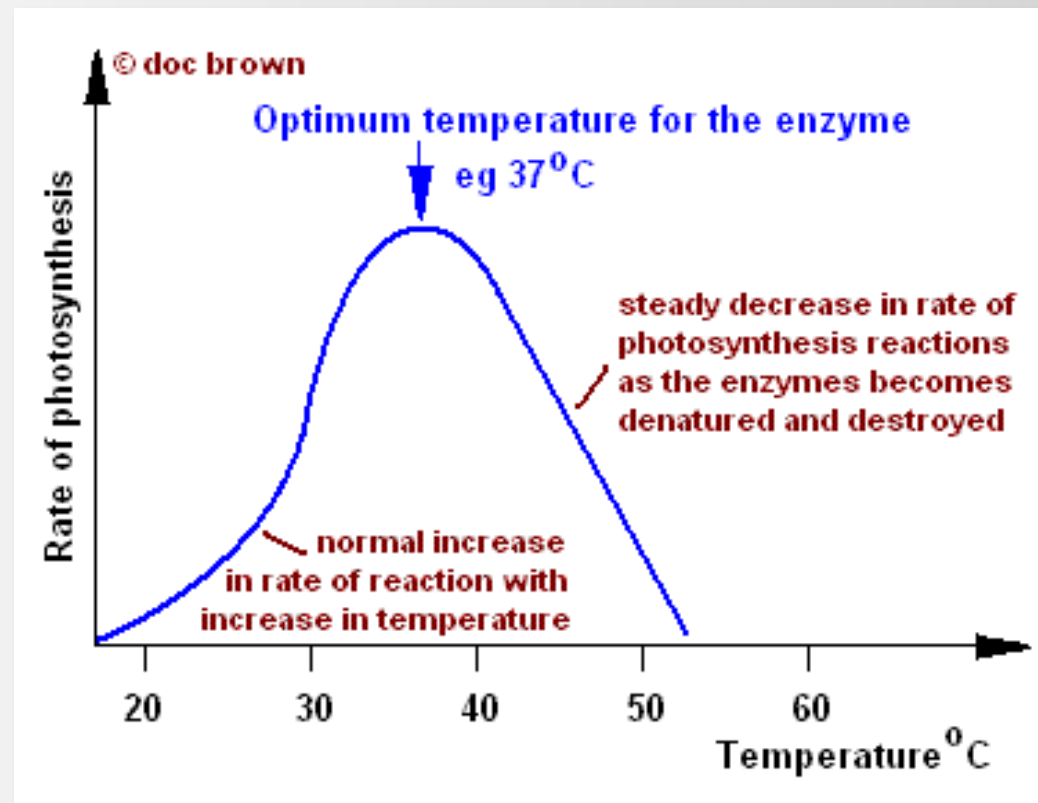
OPTIMALITĀTE SAISTĪBĀ AR *FITNESS*

OPTIMALITĀTE SAISTĪBĀ AR *FITNESS*

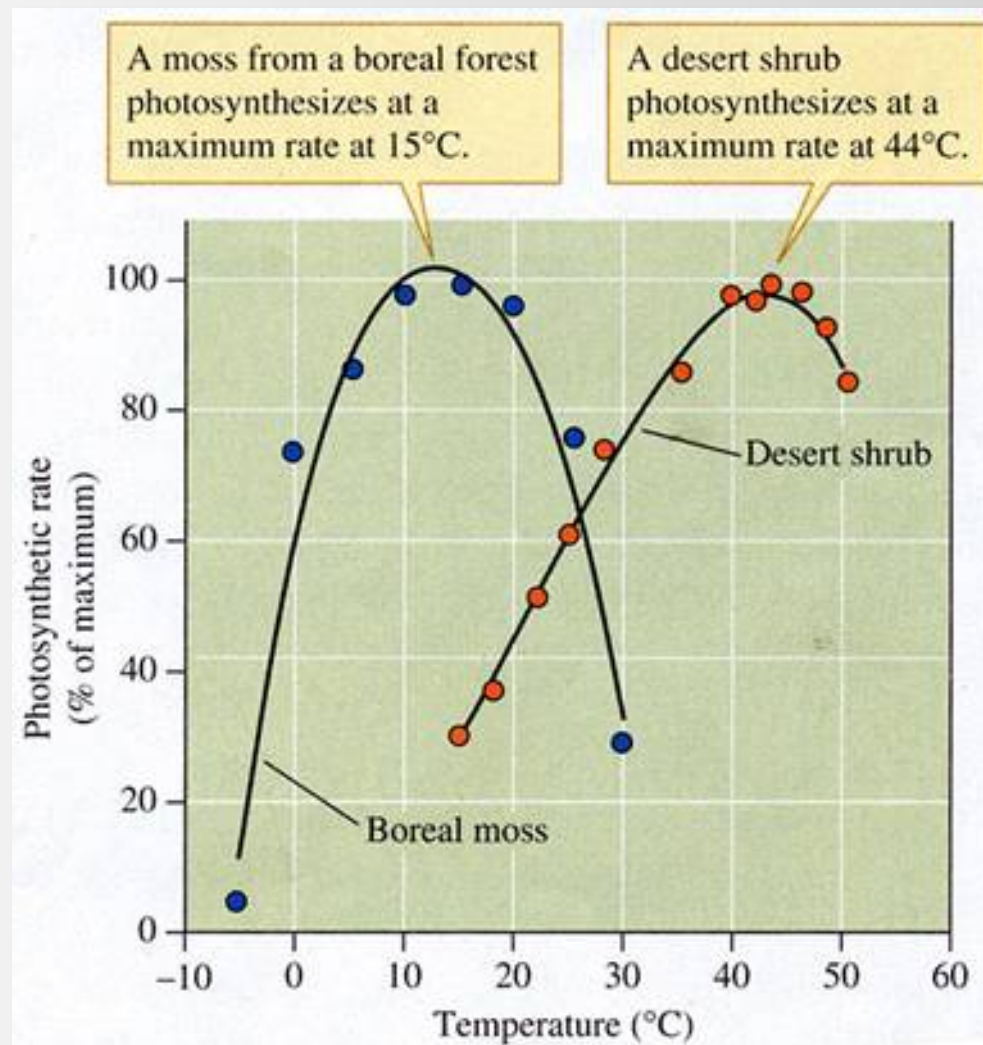

OPTIMALITĀTE SAISTĪBĀ AR ...

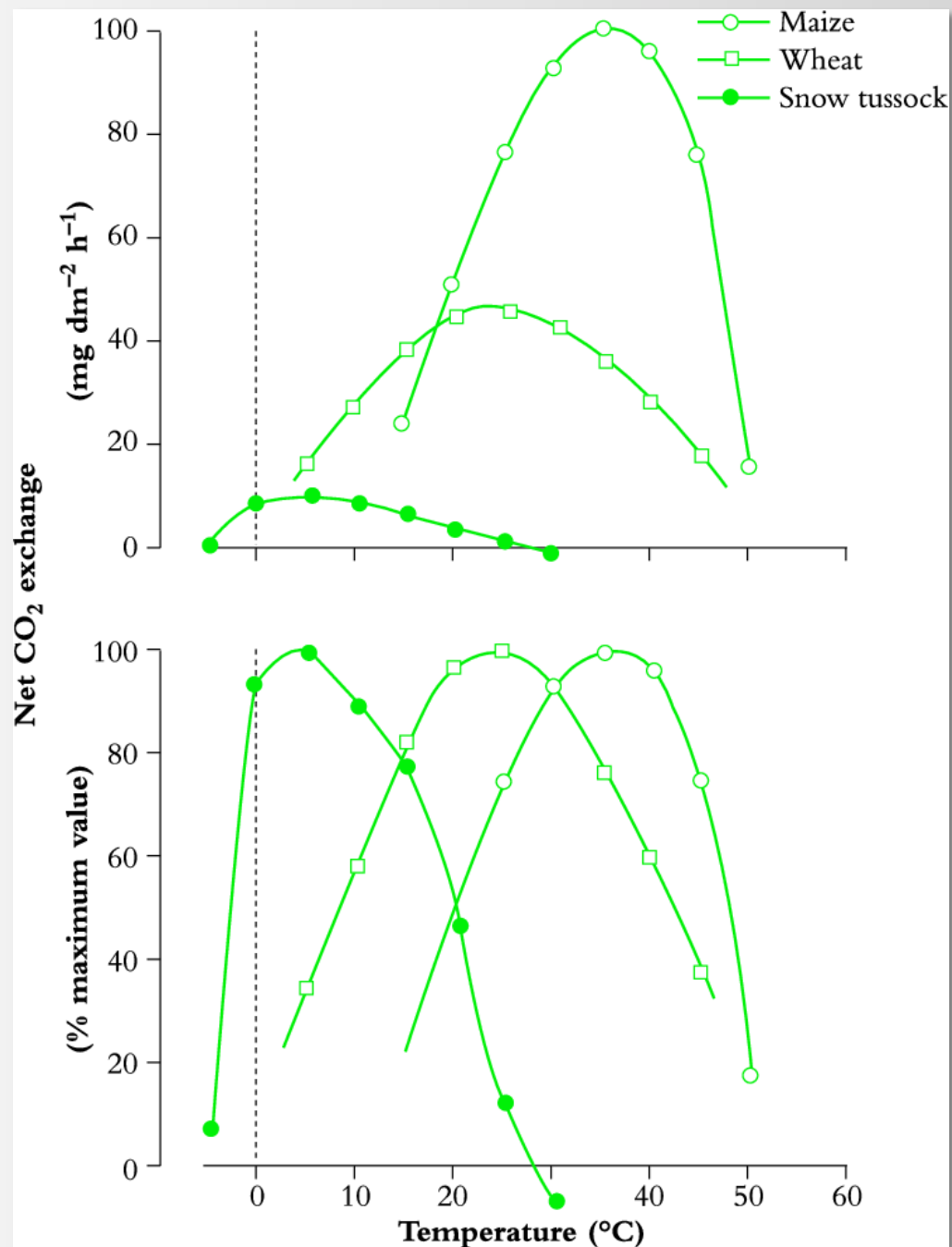
OPTIMALITĀTE SAISTĪBĀ AR *FITNESS*

Atšķirīgi optimumi saistīti ar atšķirīgu pielāgošanos

Atšķirīgi optimumi saistīti ar atšķirīgu pielāgošanos

Atšķirīgi optimumi saistīti ar atšķirīgu pielāgošanos

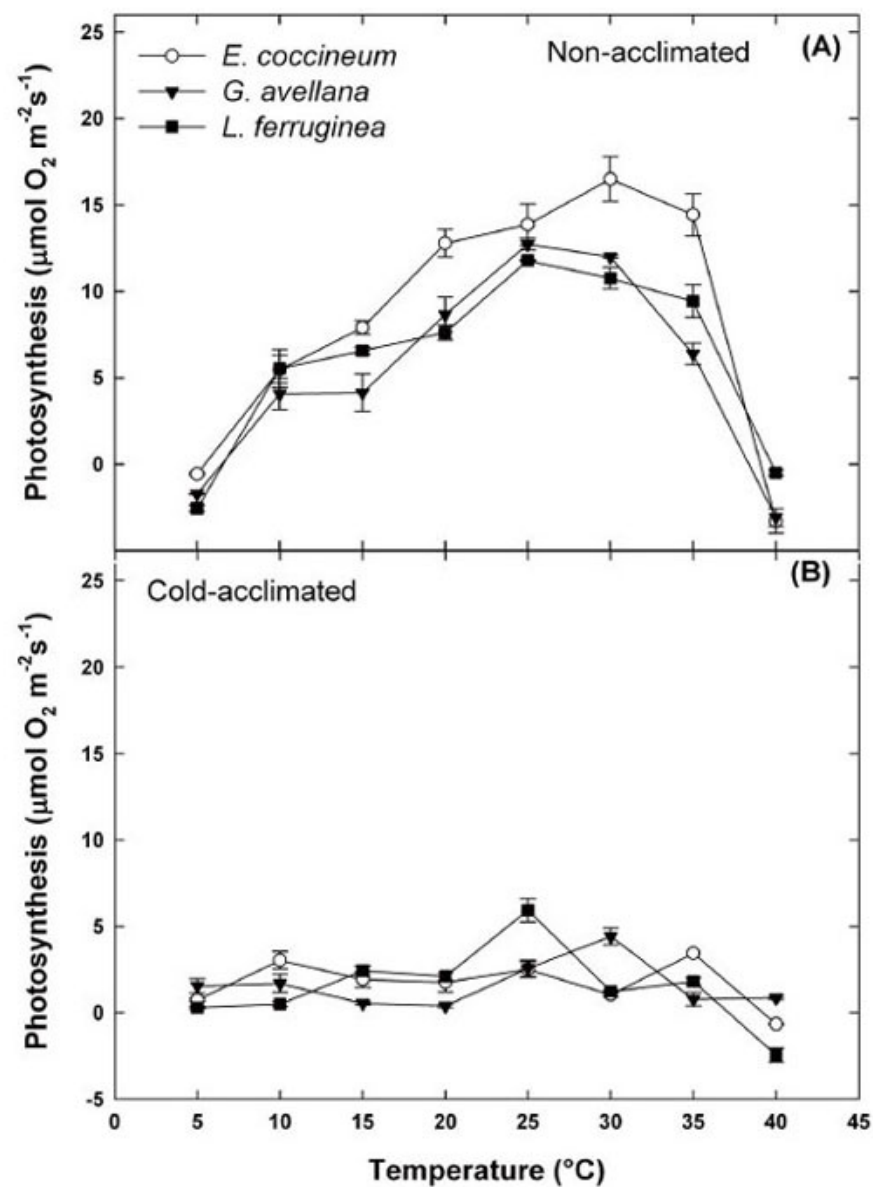

Fig. 1: Effect of cold acclimation on photosynthesis rate (P_{max}) at various temperatures, for the investigated species. Measurements of O_2 evolution were performed at saturating light and CO_2 . (A) non-acclimated and (B) cold-acclimated. Values are means ($n = 4$) $\pm$ SE. Standard errors are not visible when their not exceeds the size of symbols.

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi

Resursi un apstākļi

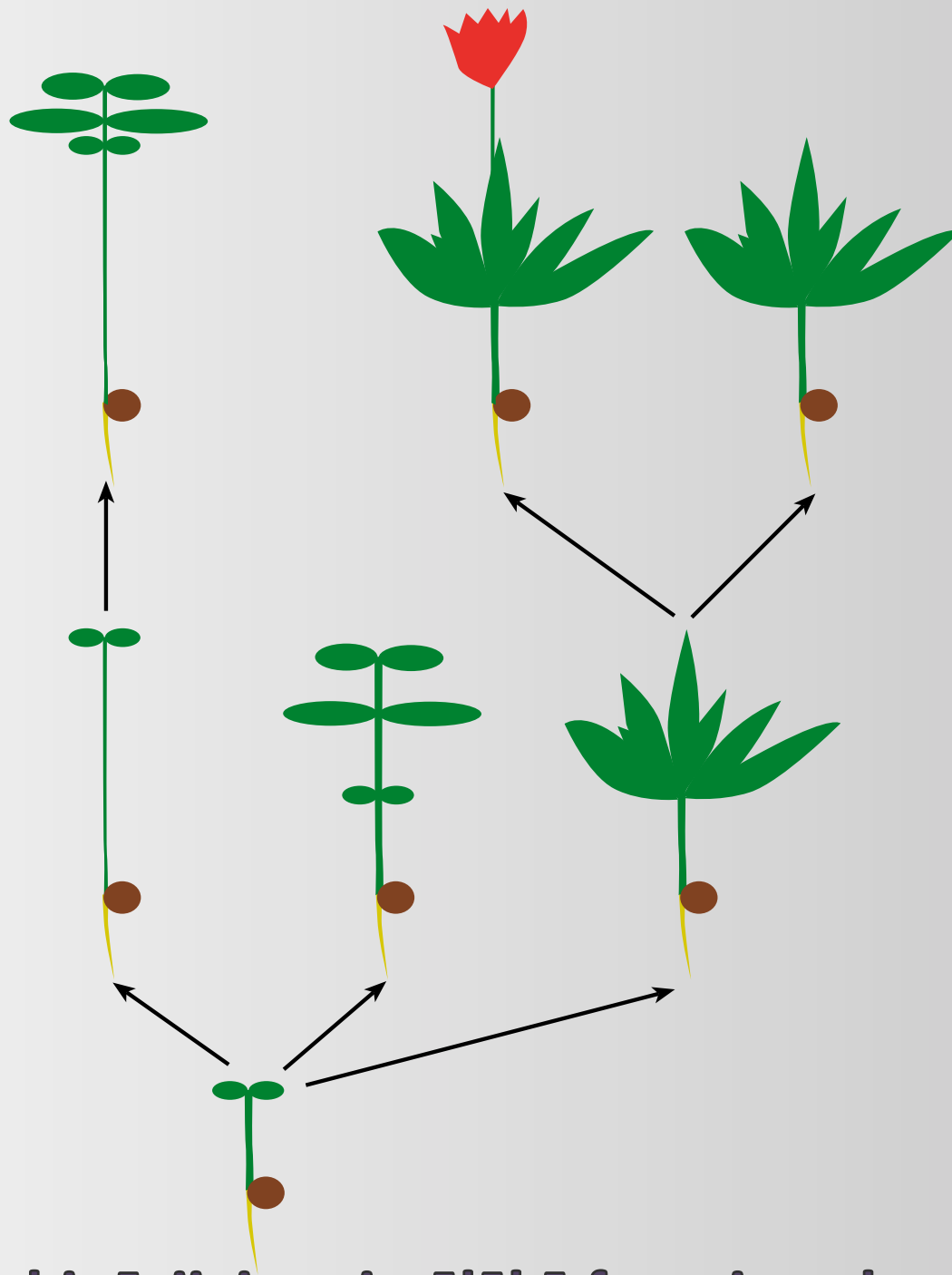
Vides heterogenitāte

Faktoru optimalitāte

Pielāgošanās un plastiskums

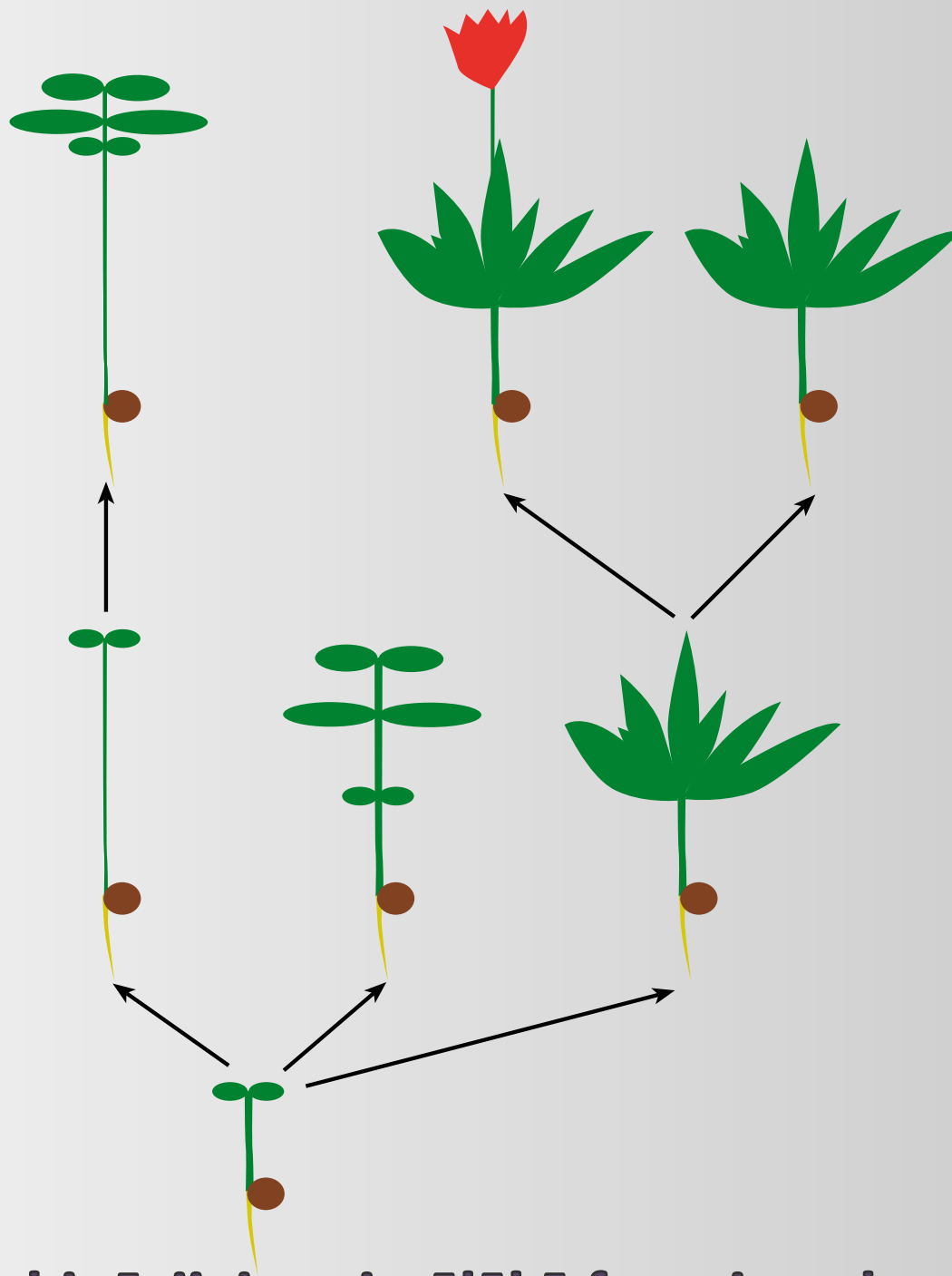
Reakcija uz vides izmaiņām

Pielāgošanās: mehānismi un veidi

Dotajai apstākļu kombinācijai optimālākā fenotipa ekspresija

Fenotipiskais
plastiskums
izpaužas gan
bioķīmiskā, gan
morfoloģiskā
līmenī

FENOTIPISKAIS PLASTISKUMS - VIDES INFORMĀCIJAS INTEGRĀCIJA LAIKĀ

ATTĪSTĪBAS
STADIJA

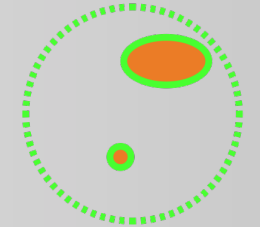
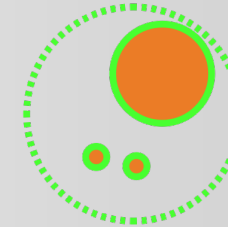
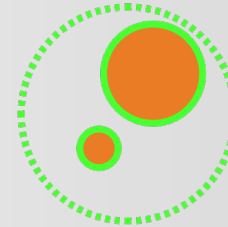
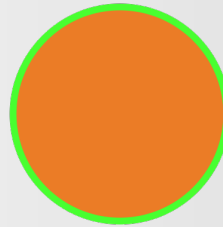
(SĒKLU
DĪGŠANA)

(DĪGSTU
ATTĪSTĪBA)

(PĀREJA UZ
ZIEDĒŠANU)

(REPRO-
DUKCIJA)

GENOTIPA IESPĒJAMIE
FENOTIPI

VIDES INFORMĀCIJAS
INTEGRĀCIJA CAUR
HORMONĀLO REGULĀCIJU

VIDE

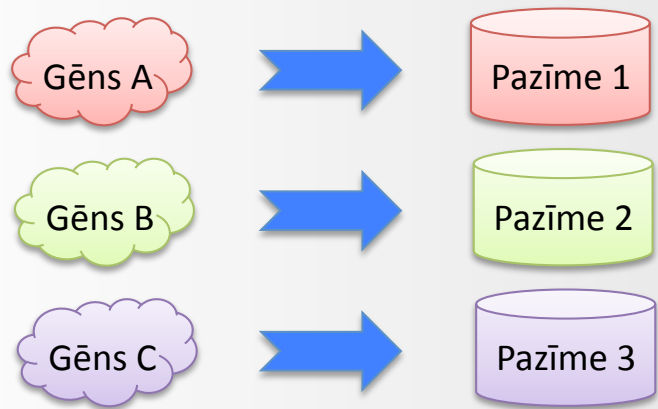
PRIEKŠTEČU / VECĀKU / ĀRĒJĀ

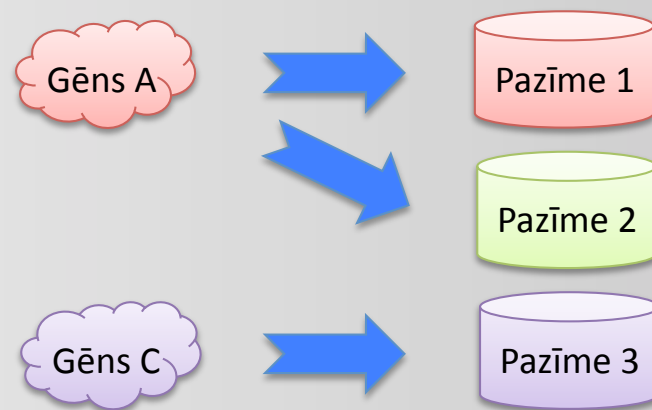
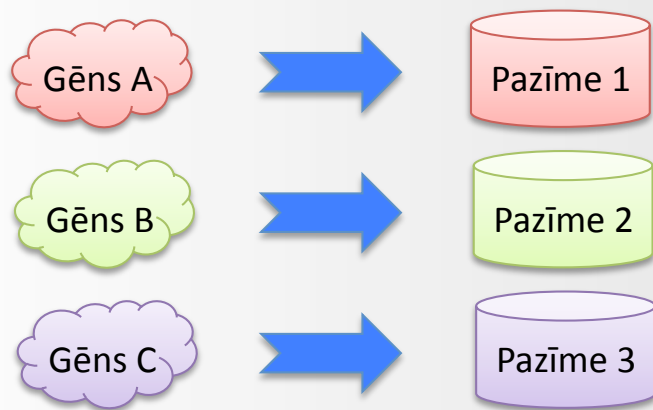
INFORMĀCIJAS SATURS

INFORMĀCIJAS DERĪGUMS

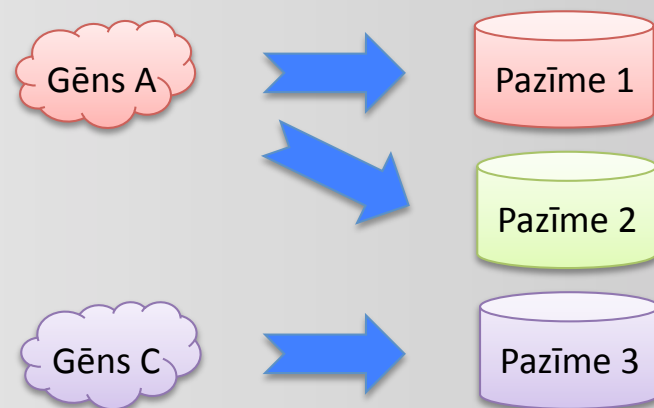
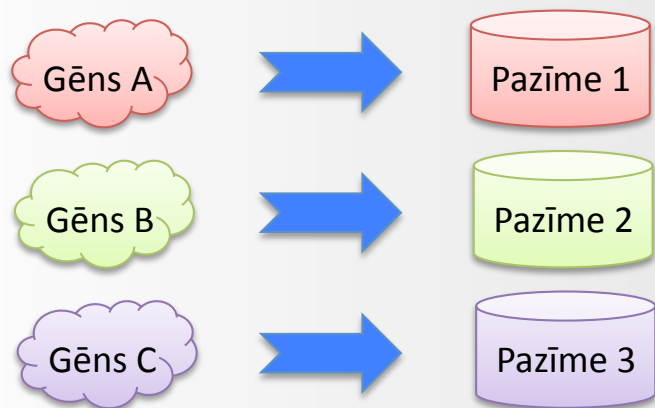

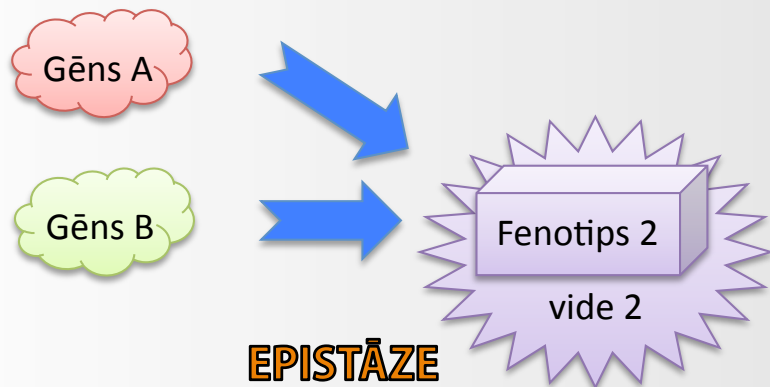
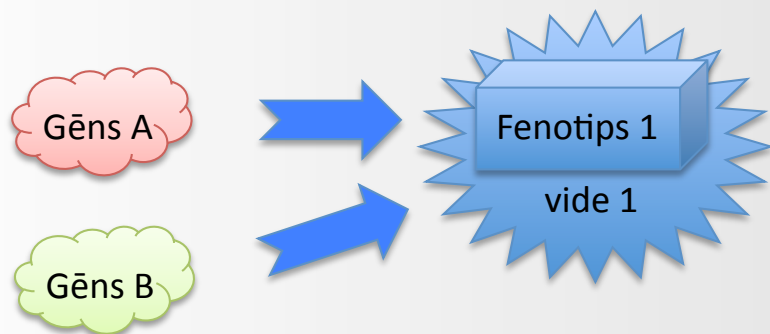

PLEJOTROPIJA

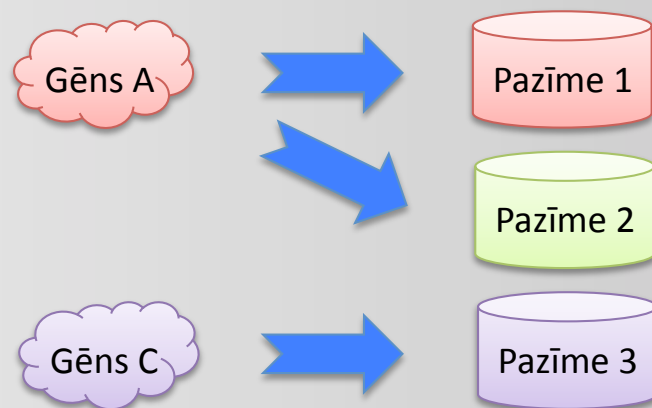
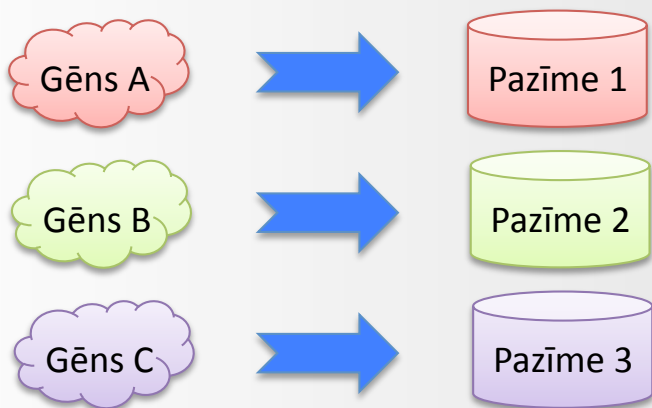

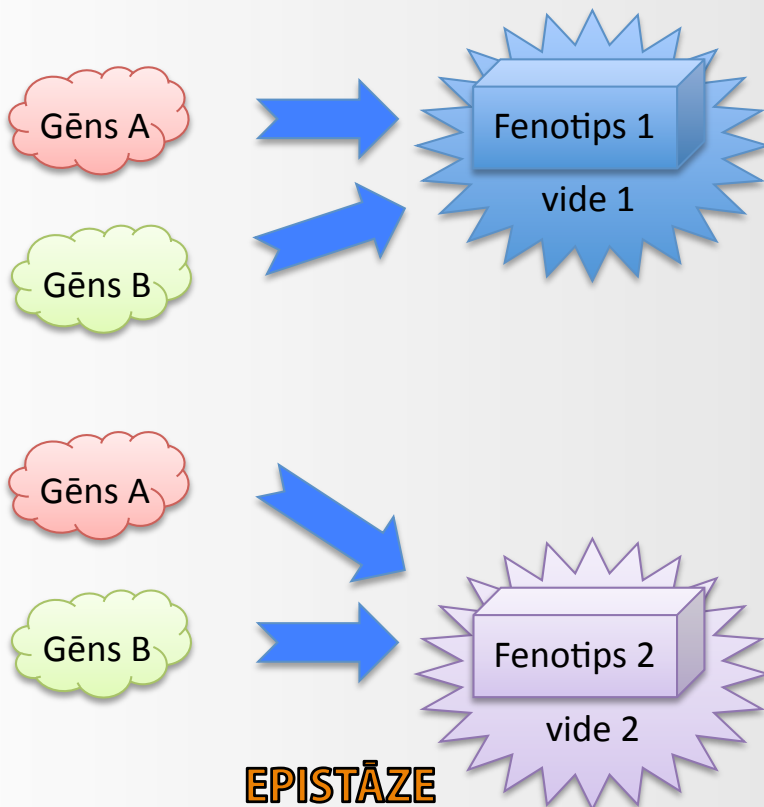
PLEJOTROPIJA

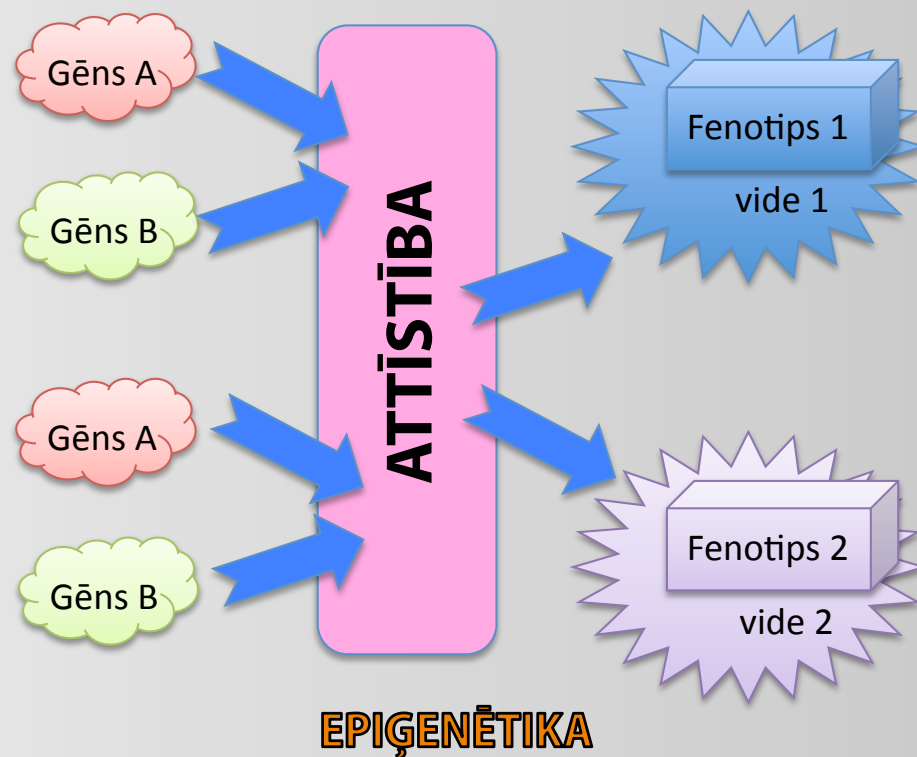
EPISTĀZE

PLEJOTROPIJA

EPISTĀZE

EPIĢENĒTIKA

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi

Resursi un apstākļi

Vides heterogenitāte

Faktoru optimalitāte

Pielāgošanās un plastiskums

Reakcija uz vides izmaiņām

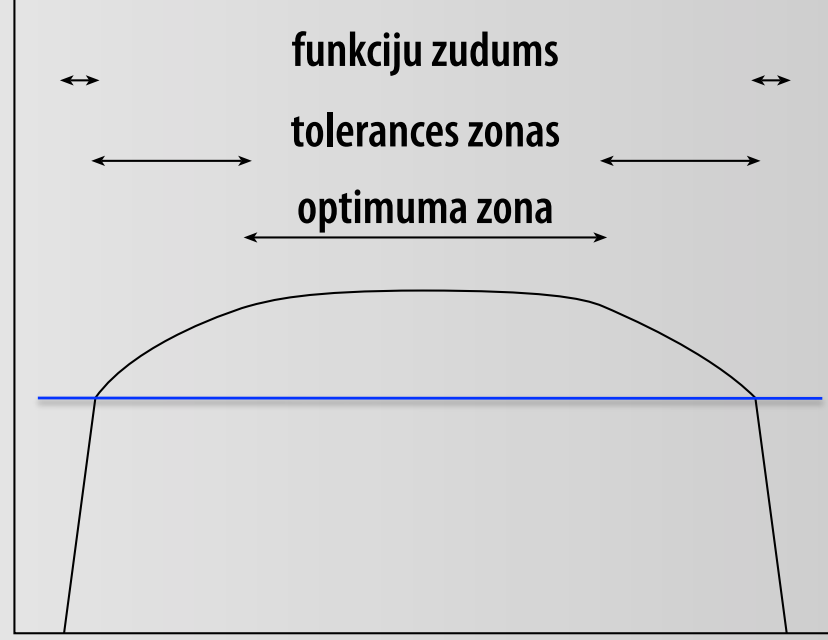
Pielāgošanās: mehānismi un veidi

Auga "atbildes" reakcijas (*responses*) uz vides apstākļu izmaiņu ("stresu")

Auga "atbildes" reakcijas (*responses*) uz vides apstākļu izmaiņu ("stresu")

- **FIZIOLOĢISKAS, VĒRSTAS UZ PIELĀGOŠANOS**
  - signālsistēmu aktivācija
  - molekulu ar atšķirīgām īpašībām sintēze
  - aizsargsavienojumu sintēze
  - bojājumu labošana
- **NEREGULĒTAS STRUKTURĀLAS UN ĶĪMISKAS IZMAIŅAS**
"stresa" tiešā ietekme

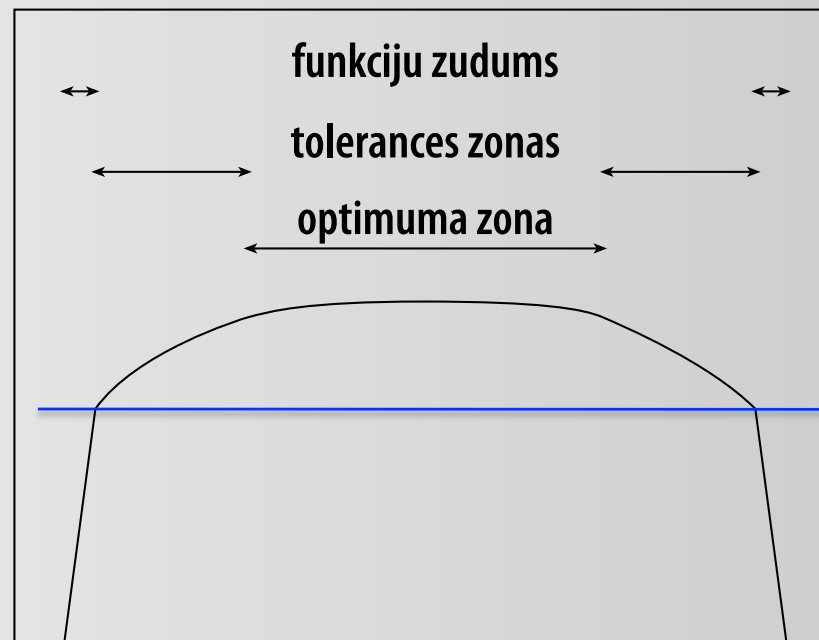
AUGSANA, VEIKTSPEJA, IZDZĪVOSANA

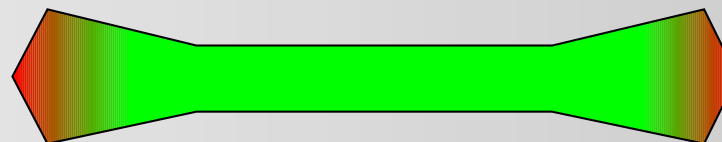
FAKTORA INTENSITĀTE

Gēnu ekspresijas intensitāte

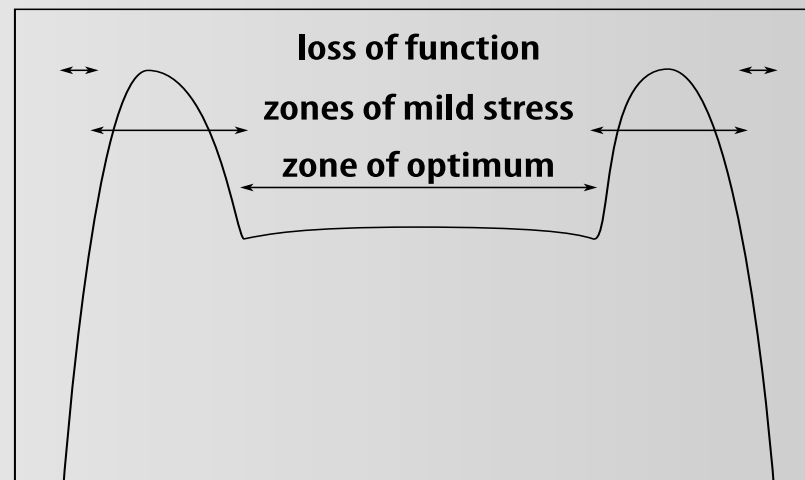
AUGSANA, VEIKTSPEJA, IZDZĪVOSANA

FAKTORA INTENSITĀTE

GROWTH RATE, PERFORMANCE, SURVIVAL

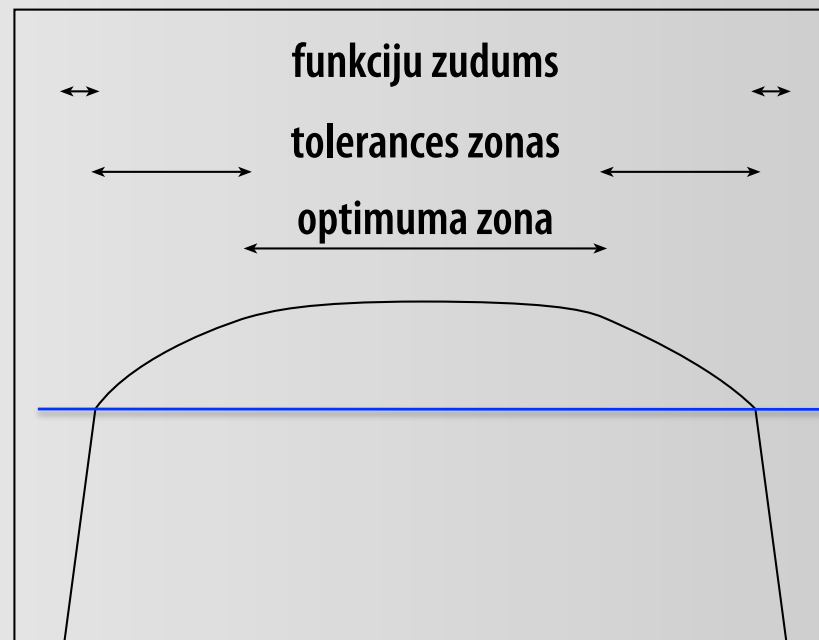

INTENSITY OF THE FACTOR

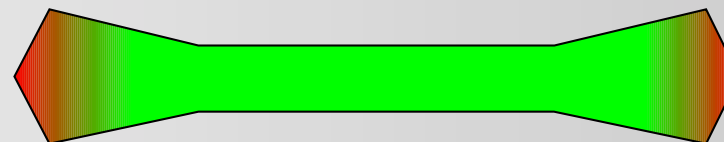
Gēnu ekspresijas
intensitāte

Neregulējamu
(destruktīvu) izmaiņu
(bojājumu) intensitāte

AUGSANA, VEIKTSPEJA, IZDZĪVOSANA

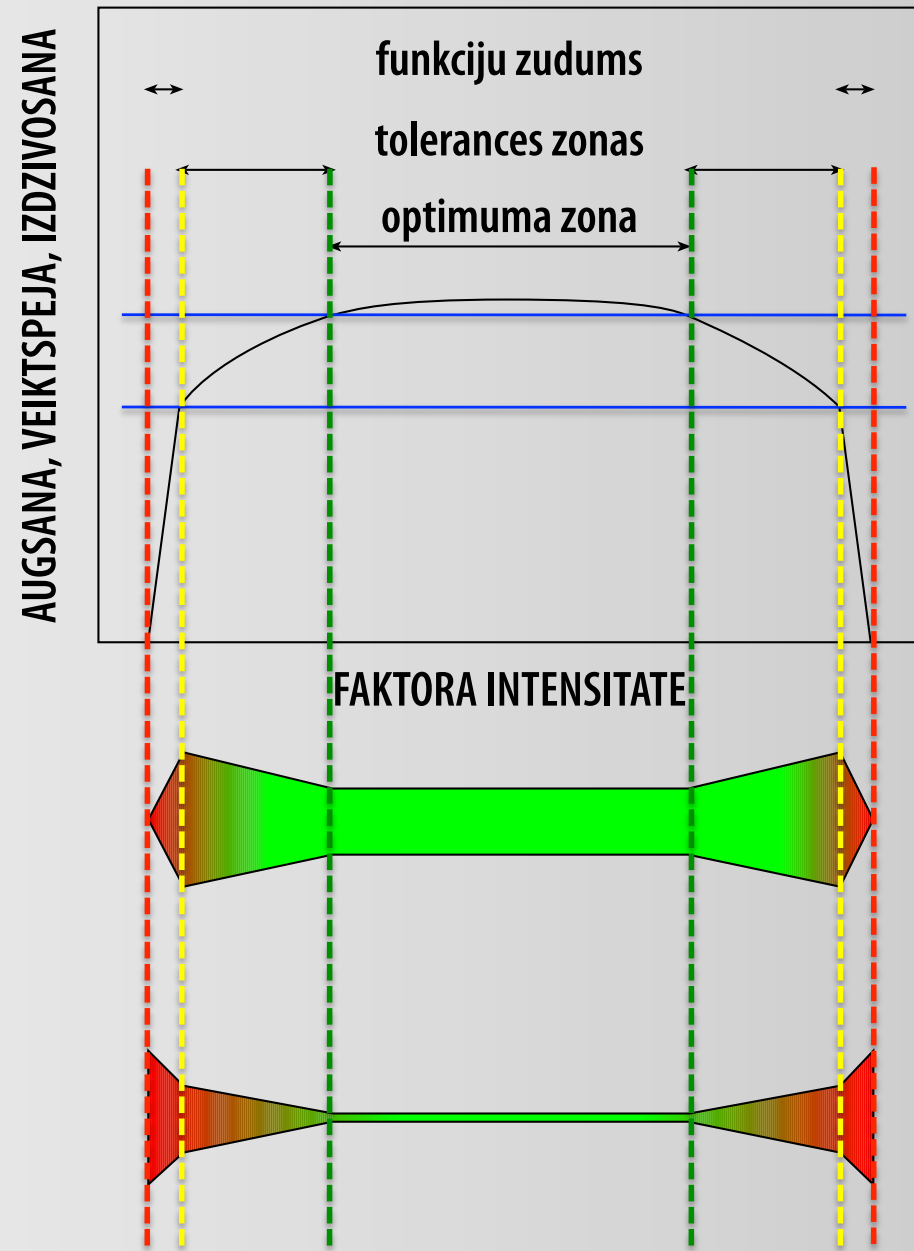
FAKTORA INTENSITĀTE

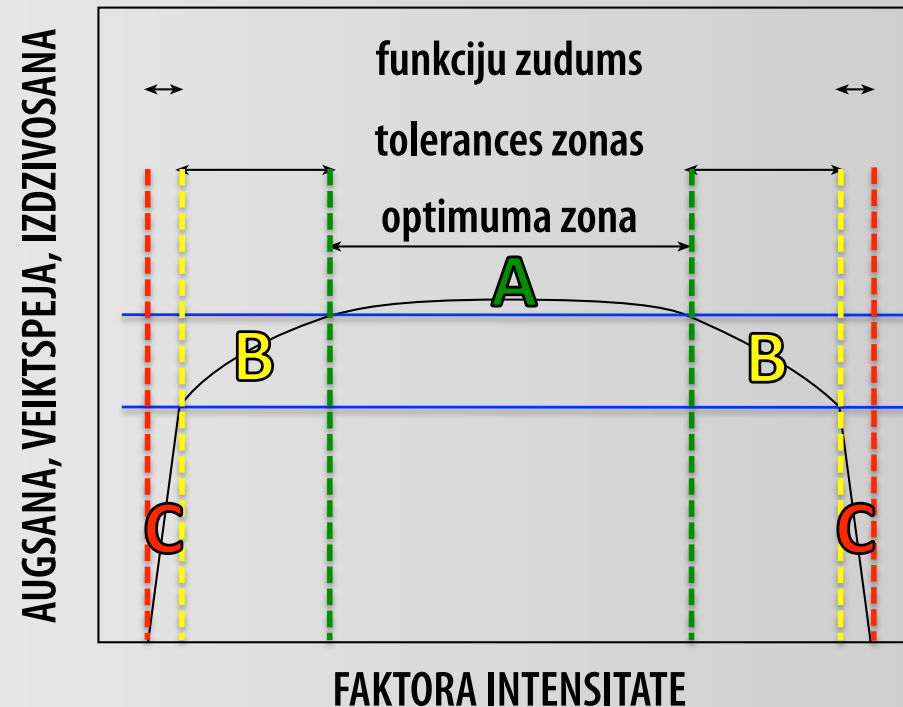

Gēnu ekspresijas
intensitāte

Neregulējamu
(destruktīvu) izmaiņu
(bojājumu) intensitāte

Īpašība	A, optimuma zona optimāli apstākļi	B, tolerances zona suboptimāli līdz ciešami apstākļi	C, funkciju zuduma zona bojājoši ("stresa" apstākļi)
Vides kvalitāte			
Veiktspēja	maksimālā (optimālā)	vidēja līdz zema	ierobežota izdzīvošana
Vairošanās ātrums	maksimāls	vidējs līdz zems	nav vairošanās
Biomاسas pieaugums	maksimāls	vidējs līdz zems	nav vai ārkārtīgi zems
Metabolisms	normāls	paplašināts	bojāts
Regulācija	pamata	paplašināta līdz daļēja	nav

Dzīvībai nepieciešamie apstākļi
Resursi un apstākļi
Vides heterogenitāte
Faktoru optimalitāte
Pielāgošanās un plastiskums
Reakcija uz vides izmaiņām
Pielāgošanās: mehānismi un veidi

**Fizioloģiskā atbildes reakcija
uz vides apstākļu izmaiņu**

ir

inducētā aizsardzības reakcija

**un tā var būt
adaptīva īpašība**

Fizioloģiskā atbildes reakcija uz vides apstākļu izmaiņu

AIZSARDZĪBA

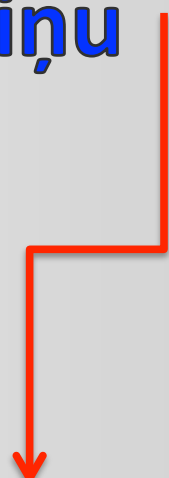
var būt

**PATSTĀVĪGĀ/
KONSTITUTĪVĀ**

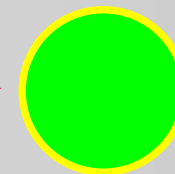
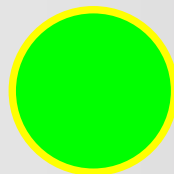
(piemīt visu
laiku)

**IEROSINĀTĀ/
INDUCĒTĀ**

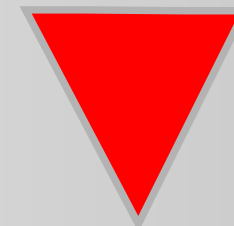
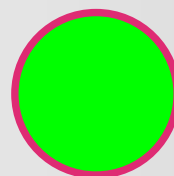
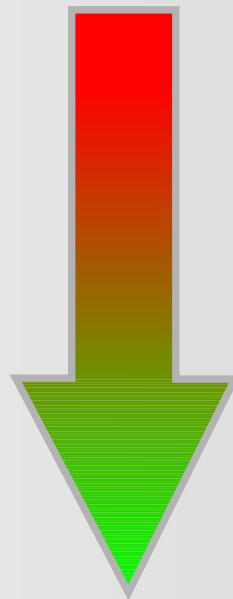
(tikai pēc
attiecīgā vides
faktora
ietekmes)

APSTĀKĻU IZMAIŅA

ADAPTĀCIJAS PROCESS

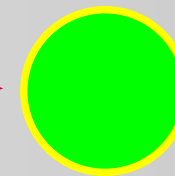
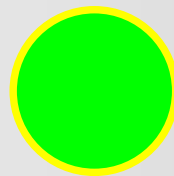

BOJĀEJA

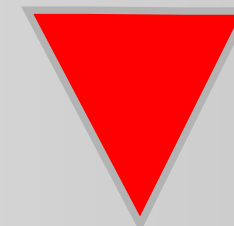
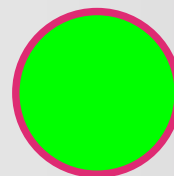
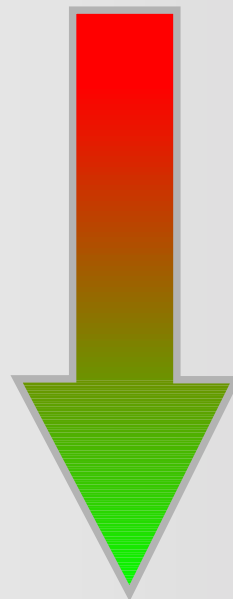
Sugu/populāciju līmenis

Adaptācija evolūcijas procesā (jauns genotips)

APSTĀKĻU IZMAIŅA

INDUCĒTĀS IZMAIŅAS

BOJĀEJA

Indivīdu/populāciju līmenis
Adaptācija ontogēnēzes procesā (jauns fenotips)

Iespējamās augu izmaiņas (reakcijas) uz vides apstākļu negatīvu izmaiņu

Izmaiņu veids	Tiešas izmaiņas uztveršanas un signālsistēmu darbības rezultātā	Tiešā aizsardzība	Augšanas un fotosintēzes lejupregulācija	Aizsardzības blakus ietekme	Bojājumu labošana	Bojājumi
Izmaiņu raksturs	Ietver konstitutīvas signālu sistēmas un jaunus signālus caur gēnu ekspresiju	Izturības un pretestības reakcijas	Resursu pārdale aizsardzībai	Izmainītā metabolisma toksisku galaproduktu uzkrāšanās	Makro-molekulu labošana, sintēze <i>de novo</i>	Tieša nelabvēlīgo faktoru ietekme uz šūnas struktūrām, makromolekulām, enzīmu reakcijām u.c.
Iespējamā regulācija	Vides signāla tieša ietekme	Regulēts	Regulēts	Nav tieši regulēts	Regulēts	Neregulēts

+ morfoloģiskās izmaiņas

Iespējamās augu izmaiņas (reakcijas) uz vides apstākļu negatīvu izmaiņu

Izmaiņu veids	Tiešas izmaiņas uztveršanas un signālsistēmu darbības rezultātā	Tiešā aizsardzība	Augšanas un fotosintēzes leļupregulācija	Aizsardzības blakus ietekme	Bojājumu labošana	Bojājumi
Izmaiņu raksturs	Ietver konstitutīvas signālu sistēmas un jaunus signālus caur gēnu ekspresiju	Izturības un pretestības reakcijas	Resursu pārdale aizsardzībai	Izmainītā metabolisma toksisku galaproduktu uzkrāšanās	Makro- molekulu labošana, sintēze <i>de novo</i>	Tieša nelabvēlīgo faktoru ietekme uz šūnas struktūrām, makromoleku- lām, enzīmu reakcijām u.c.
Iespējamā regulācija	Vides signāla tieša ietekme	Regulēts	Regulēts	Nav tieši regulēts	Regulēts	Neregulēts

**IESPĒJAMĀS
ADAPTĪVĀS ĪPAŠĪBAS**

+ morfoloģiskās izmaiņas